

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра бухгалтерського обліку та аудиту

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
(шифр та найменування спеціальності)
за магістерською програмою професійного спрямування
«Облік, аудит і оподаткування підприємницької діяльності»
(назва магістерської програми)

на тему: «Система обліку та контролю основних засобів на автотранспортних підприємствах (на прикладі ПАТ «Північтранс»)»
(назва теми)

Виконавець:

студентка факультету менеджменту, обліку та інформаційних технологій

Агазарян Лусіне Геросівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____
/підпис/

Науковий керівник:

кандидат економічних наук, доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Сиротенко Наталія Анатоліївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____
/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми полягає у тому, що невід'ємною умовою здійснення будь-якої господарської діяльності є забезпечення підприємства, поряд з матеріальними, фінансовими, трудовими ресурсами, необхідними об'єктами основних засобів.

Особливістю ринку автомобільних перевезень є відсутність на ньому державного сектору економіки, діють лише приватні автоперевізники. У зв'язку з цим, отримання стейкхолдерами достовірної інформації про технічний стан транспортних засобів підприємства має істотне значення. Взагалі облік основних засобів на автотранспортних підприємствах грає ключову роль, оскільки наявний автопарк, з одного боку, має забезпечити якість надання послуг, а, з іншого, конкурентні переваги при формуванні тарифів.

На сьогодні в Україні парк автобусів українських перевізників, у зв'язку з відсутністю в Україні виробництва автобусів для перевезень та високими ставками ввізного мита (20% від митної вартості + 20% ПДВ), на 80% складається з транспортних засобів віком понад 10 років, що викликає негативні наслідки і в питаннях комфортності перевезень, в питаннях екології та підтримки їх належного технічного стану.

Вагомий внесок в удосконалення обліку основних засобів зробили такі вчені, як: А.В. Базилюк [4], К.В. Безверхий [5], Ф.Ф. Бутинець [7], І.С. Герасименко [9], О.О. Гетьман [10], Л.В. Городянська [11], О.О. Григоревська [12], О.М. Губачова [13], В.П. Завгородний [16], С.М. Кафка [20], Є.О. Кириченко [21], Т.Г. Китайчук [22], В.Д. Кубік [23, 24], Д.Л. Кузьмін [25], В.М. Помулева [37], І.Б. Садовська [55], Н.М. Ткаченко [60], М.В. Ульянова [61], Я.Г. Чернишенко [63], Д.А. Шевчук [65], Д.І. Юрків [67], О.С. Яцунська [69, 70] та багато інших.

Дослідженням питань контролю основних засобів приділяли увагу у своїх працях такі автори, як: Т.А. Бутинець [6], В.Я. Савченко [16], Ю.Б. Слободяник [57, 58], О.В. Щирська [66] інші.

Питаннями аналізу основних засобів займалися такі автори, як: Н.В. Довгалюк [14], Н. Дрейпер [15], К.О. Кандиба [19], Ц.В. Маяковська [28], Н.В. Швець [64].

Однак система обліку та контролю основних засобів не позбавлена недоліків. До основних стримуючих чинників належать такі як: використання застарілих галузевих нормативно-правових актів з обліку та контролю основних засобів. Незважаючи на значну кількість наукових публікацій із дослідження різноманітних аспектів обліку, контролю та аналізу основних засобів, залишається нерозкритою проблема методики оцінки різних об'єктів основних засобів, порядок документування господарських операцій, пов'язаних з рухом об'єктів основних засобів з урахуванням специфіки діяльності підприємств, контроль операцій з оцінки активів тощо. Використання зарубіжних методик також потребує їх адаптації до специфіки

організації діяльності на вітчизняних підприємствах, що й обумовлює актуальність теми кваліфікаційної роботи та необхідність проведення подальших досліджень.

Метою дослідження є розгляд теоретичних та практичних питань з обліку, контролю та аналізу основних засобів підприємства, а також шляхів їх удосконалення.

Завдання дослідження:

– дослідити сутність категорії «основні засоби», узагальнити підходи до їх класифікації та оцінки;

– проаналізувати положення чинних нормативно-правових актів, провести порівняння з міжнародними стандартами та виявити проблемні питання в обліку основних засобів;

– ознайомитися з системою обліку основних засобів у ПАТ «Північтранс» та надати рекомендації спрямовані на забезпечення стейкхолдерів оперативною й достеменною фінансовою та нефінансовою інформацією;

– розглянути методики перевірки основних засобів та надати рекомендації щодо поліпшення системи внутрішнього контролю;

– проаналізувати основні фактори, що впливають на ефективність використання основних засобів;

– здійснити пошук резервів підвищення ефективності використання основних засобів за допомогою економіко-математичних методів.

Об'єкт дослідження є процес інформаційного забезпечення системи обліку та контролю основних засобів.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методичних та практичних положень обліку й контролю руху основних засобів у ПАТ «Північтранс».

Методи дослідження. При розгляді поняття «основні засоби» використано метод порівняння; при вивченні класифікації основних засобів застосовано метод деталізації та табличного відображення даних; з метою визначення стану та шляхів удосконалення обліку основних засобів на підприємстві використано методи аналізу, синтезу, абстрагування; для узагальнення результатів аналізу та контролю використано аналітичні, статистичні та економіко-математичні методи.

Інформаційна база дослідження. У процесі дослідження були використані законодавчі і нормативні акти, що регламентують облік та контроль основних засобів, праці вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів з теорії і практики бухгалтерського обліку, аналізу та контролю основних засобів, дані ПАТ «Північтранс».

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (71 найменування) та 16-ти додатків. Загальний обсяг роботи становить 181 сторінку. Основний зміст викладено на 116 сторінках. Робота містить 35 таблиць, 12 рисунків.

Публікації. За результатами виконання кваліфікаційної роботи магістра опубліковано: 1. Агазарян Л.Г. Аналіз ефективності використання основного капіталу на прикладі ПАТ «Північтранс» / Л.Г. Агазарян, А.Л. Коляда // Збірник науково-практичних статей. Одеський національний економічний університет. Обліково-економічний факультет (кафедра економічного аналізу). – 2018. – С. 11-17.

2. Агазарян Л.Г. Оцінка ймовірності настання банкрутства конкуруючих підприємств ПАТ «Північтранс» / Л.Г. Агазарян, Л.В. Чернишова // Збірник науково-практичних статей. Одеський національний економічний університет. Обліково-економічний факультет (кафедра економічного аналізу). – 2019. – С. 263-269.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі *«Теоретичні аспекти обліку основних засобів»* наведено інформацію про: сутність категорії «основні засоби», підходи до класифікації та порядку оцінки, відображення в обліку операцій з основними засобами на автотранспортних підприємствах, міжнародний досвід обліку основних засобів.

У другому розділі *«Облік основних засобів: діюча практика у ПАТ «Північтранс» та шляхи удосконалення»* розглянуто загальну організаційно-економічну характеристику підприємства, методика обліку операцій з основними засобами, та запропоновано шляхи вирішення проблемних питань обліку основних засобів.

У третьому розділі *«Контроль, аналіз та моделювання в управлінні основними засобами»* розкрито теоретико-методичні основи та напрями поліпшення системи внутрішнього контролю основних засобів, здійснено аналіз структури, динаміки та ефективності використання основних засобів та проведено економіко-математичне моделювання впливу факторів на ефективність використання основних засобів на підприємстві.

ВИСНОВКИ

На підставі дослідження теоретичних та практичних аспектів організації обліку та внутрішнього контролю операцій з основними засобами відповідно до поставлених завдань можна зробити наступні висновки:

1. В нормативних документах є відмінності у трактуванні поняття «основні засоби» і задля усунення розбіжностей та для покращення обліку нами було запропоновано власне визначення сутності даного поняття: «Основні засоби – це матеріальні активи, які зберігають свою натуральність у конкретному періоді використання (складає більше одного року або операційний цикл, якщо він довший за рік), які використовують для здійснення фінансово-господарської діяльності та для потреб збутового, адміністративного та соціально-культурного призначення та які можуть переносити частину своєї вартості на результати кінцевої діяльності (товари, послуги)».

2. На сьогоднішній день між українськими, німецькими та американськими стандартами існують значні відмінності. Ця відмінність, в першу чергу, пов'язана зі самим поняття «основних засобів», так у Німеччині основним засобом може бути і нематеріальний актив, а в Україні навіть визначення поняття починається з конкретизації того, що основний засіб – саме матеріальний актив. Надалі було виявлено, що класифікація основних засобів в Україні більш деталізована. Також визначили наявність більшої кількості варіантів оцінки основних засобів в Україні, порівняно з Німеччиною та США. Ще однією значною відмінністю є те, що згідно з П(С)БО 7 в первісну вартість основного засобу можуть бути віднесені фінансові витрати (відсотки за кредитом на придбання основних засобів), у тому випадку якщо це кваліфікаційний актив (актив, який потребує певного часу на його створення, наприклад: будівництво будівель, споруд, виготовлення та монтаж обладнання), у той же час GAAP США забороняє включати відсотки за кредитами в історичну (первісну) вартість. Дослідження нарахування амортизації основних засобів показало що: у світовій практиці амортизаційні відрахування є основним джерелом фінансування оновлення основних засобів, як це і повинно бути.

Розглядаючи проблемні питання обліку визначено, що кожен метод нарахування амортизації має свої як позитивні, так і негативні сторони. Відмінність застосовуваних методів амортизації полягає у різному рівні нарахованих амортизаційних відрахувань, а також у способі їх розподілення. Тому залежно від виду основних засобів, умов експлуатації, моральної зношеності, підприємства за власним бажанням повинні застосовувати найбільш ефективний і доцільний метод амортизації. На жаль, сьогодні відсутні рекомендації щодо обрання того чи іншого методу нарахування амортизації. Єдиним способом вирішення зазначеної проблеми є розробка на законодавчому рівні Положення щодо вибору методу амортизації, у якому були б наведені чіткі критерії, на яких має ґрунтуватися вибір, та чітко б визначалися можливі варіанти методу амортизації для відповідної групи основних засобів. Таке положення дозволило б формувати повну, правдиву та неупереджену інформацію щодо основних засобів.

3. ПАТ «Північтранс» є автотранспортним підприємством, яке займається пасажирськими перевезеннями і обслуговує рухомий склад. Не дивлячись на значну конкуренцію ринку пасажирських перевезень, ПАТ «Північтранс» займає лідируючу позицію. Підприємство має ліцензію на пасажирські перевезення, тобто відповідає усім Ліцензійним вимогам. Бухгалтерський облік організований бухгалтерією на чолі з головним бухгалтером і складається з таких секторів: сектор праці і заробітної плати, сектор калькуляції та виробництва, фінансово-розрахунковий сектор, зведено-балансовий та сектор матеріального обліку. Облік на підприємстві організований за допомогою бухгалтерського програмного забезпечення «1С: Бухгалтерія 7.7».

Основні засоби обліковуються на 10 рахунку та можуть надходити двома шляхами: придбання за кошти (транспортні засоби, земельна ділянка, машини та обладнання, інструменти, прилади та інвентар, інші основні засоби) та створення власними силами (будинки та споруди).

На підприємстві існує постійно діюча експертна технічна комісія, яка робить описи під час прийому-передачі та вибуття основних засобів. До її складу входять: голова комісії (технічний директор), члени комісії (головний енергетик, головний механік, головний зварник, начальник транспортного цеху, начальник відділу експлуатації будівель, споруд і комунікацій).

Амортизація основних засобів ПАТ «Північтранс» нараховується прямолінійним методом з використанням щорічних норм та враховуючи терміни корисного використання.

До інвестиційної нерухомості ПАТ «Північтранс» відносить будівлі, приміщення або частини будівель, утримувані з метою отримання орендних платежів, а не для використання у наданні послуг чи для адміністративних цілей або продажу в звичайному ході діяльності і обліковує їх на субрахунку 100 «Інвестиційна нерухомість».

ПАТ «Північтранс» розділяє витрати, пов'язані з основними засобами, на: зміст і технічне обслуговування; поточний ремонт; капітальний ремонт; модернізація.

Вибуття основних засобів у ПАТ «Північтранс» може відбуватися за двома способами: продаж за грошові кошти; ліквідація за власною ініціативою або в силу об'єктивних причин (аварія).

У ПАТ «Північтранс» весь рухомий склад застрахован. Сума страхового відшкодування від страховика, що компенсує збиток, визнається дебіторською заборгованістю з одночасним визнанням доходу і відображається за кредитом субрахунку 719 «Інші доходи від операційної діяльності».

Рекомендується впровадити таксономію фінансової звітності за технологією XBRL, тому що це знизить кількості дублюючої інформації у звітній інформації та, як наслідок, знизить навантаження на співробітників; підвищиться уніфікація формування звітних показників, що призведе до подолання необ'єктивності під час складання звітності та приміток до неї; підвищиться ефективність прийняття управлінських рішень; з'являться додаткові можливості для служб внутрішнього контролю.

З огляду на мету створення Звіту про управління, вважаємо неправильним введення в законі обмежень щодо його складання у повній формі лише для великих підприємств. Рекомендуємо закріпити вимоги розкриття нефінансової інформації (стосовно висвітлення соціальних і екологічних аспектів виробничо-господарської діяльності, необхідних для розуміння розвитку, результативності або стану підприємства) всіма суб'єктами. Пропонуємо складати Звіт про управління з фінансовими та нефінансовими показниками у повній формі для великих підприємств і у скороченій формі – для середніх, малих і мікро підприємств.

Взагалі, система бухгалтерського обліку основних засобів у ПАТ «Північтранс» потребує деякого вдосконалення, тому нами їм були запропоновані такі напрями покращення системи обліку, як: модернізація рухомого складу підприємства, організації обліку ремонтів з використанням Класифікатора зовнішніх пошкоджень транспортних засобів, форм первинних документів з обліку основних засобів, у тому числі обліку аварій за кожним об'єктом транспортних засобів та внесення до приміток до фінансової звітності інформації щодо оцінки інвестиційної нерухомості.

4. Служба внутрішнього контролю ПАТ «Північтранс» контролює надходження, ремонт, збереження, оренду, ефективність використання, облік та вибуття основних засобів.

Провівши внутрішній контроль операцій з обліку основних засобів були виявлені наступні порушення: арифметична помилка бухгалтера під час розрахунку амортизації основного засобу, відсутність дат на деяких актах приймання основних засобів, неправильне визначення первісної вартості основного засобу.

Задля уникнення цих помилок у майбутньому було рекомендовано: уважно розраховувати амортизацію основних засобів і після розрахунку вибірково давати ці розрахунки на перевірку службі внутрішнього контролю; заповнювати всі графи в актах, зокрема дати; слідкувати за розрахунком первісної вартості, не завищувати її та правильно включати в нього усі фактичні витрати.

Також порекомендовано ввести електронну систему стеження за місцезнаходженням кожної маршрутки, що призведе до покращення конкурентоздатності підприємства, тому що не лише управлінський персонал зможе їм користатися, але й усі жителі міста (за допомогою мобільного додатку).

5. Аналіз основних засобів показав, що їх вартість у 2018 році зменшилася на 11301 тис. грн або на 9,9%. Переважна частка основних засобів припадає на транспортні засоби (50,53%). Також доля основних засобів, що перенесли свою вартість на надані послуги зросла з 59,3% до 75,3%, що свідчить про погіршення технічного стану основних засобів.

У 2018 році підприємству вдалося збільшити розмір чистого доходу на 1,86%. Проте у підприємства існує резерв подальшого збільшення розміру чистого доходу, який полягає у збільшенні питомої ваги активної частини основних засобів та її віддачі. Резерв росту за даними джерелами складає 25521,54 тис. грн.

По результатам проведеного аналізу ПАТ «Північтранс» порекомендовано більшими темпами, ніж у звітному році виводити з експлуатації морально зношені транспортні засоби, машини та обладнання і вводити нові, що дасть підприємству змогу наростити виробничі потужності, а отже надавати більшу кількість послуг, а це, в свою чергу, вплине на збільшення прибутку від основної операційної діяльності.

6. Аналіз впливу стохастичних факторів виявив, що у ПАТ «Північтранс» існують резерви, раціональне використання яких дасть змогу підвищити ефективність використання основних засобів. Одним з головних резервів підприємства є збільшення віддачі активної частини основних засобів, так як це дасть змогу збільшити віддачу основних засобів на майже 0,6%. Також, необхідно збільшувати питому вагу активної частини основних засобів, тобто, щоб було як можна більше активних працюючих основних засобів. Це дасть змогу збільшити віддачу основних засобів на 0,02%.

Збудувавши лінію тренду побачили тенденція до рівномірного зростання віддачі основних засобів, яка склалася протягом 2012-2018 рр., і якщо вона й надалі збережеться, то в 2019 р. можна очікувати віддачу основних засобів у розмірі 2,46 грн, а у 2020 р. – 3,21 грн.

Перераховані заходи дозволять покращити систему обліку та контролю операцій з основними засобами у ПАТ «Північтранс».

АНОТАЦІЯ

Агазарян Л. Г. «Система обліку та контролю основних засобів на автотранспортних підприємствах (на прикладі ПАТ «Північтранс»)».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності «071 «Облік і оподаткування» за магістерською програмою професійного за спрямування «Облік, аудит і оподаткування підприємницької діяльності». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2019.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти обліку основних засобів на автотранспортних підприємствах, система обліку та контролю основних засобів у ПАТ «Північтранс» та напрями удосконалення.

Проаналізовано міжнародні та національні стандарти обліку основних засобів, загальну організаційно-економічну характеристику підприємства, особливості обліку та контролю операцій з основними засобами, аналіз руху основних засобів.

Запропоновано удосконалення системи документального обліку руху основних засобів, зокрема обліку аварій за кожним об'єктом транспортних засобів, організації обліку ремонтів, інформаційного забезпечення стейкхолдерів шляхом впровадження таксономії фінансової звітності за технологією XBRL та внесення до приміток до фінансової звітності інформації щодо оцінки інвестиційної нерухомості. З метою покращення контролю за рухомим майном ПАТ «Північтранс» рекомендовано ввести електронну систему стеження за місцезнаходженням маршрутних таксі. Побудовано прогноз ефективності використання основних засобів.

Ключові слова: основні засоби, облік, амортизація, оцінка, контроль, пасажирські перевезення, аналіз, ефективність використання.

ANNOTATION

Agazaryan L.H. “The system of accounting and control of fixed assets at motor transport enterprises (on the example of PJSC “Northtrans”)”.

Qualifying work on obtaining a master's degree in the specialty «071 Accounting and Taxation» under the master's program of professional for the direction «Accounting, auditing and taxation of business activities». – Odessa National Economics University. – Odessa, 2019.

The work deals with the theoretical aspects of accounting for fixed assets at motor transport enterprises, the system of accounting and control of fixed assets in PJSC “Northtrans” and directions of improvement.

Author analysis international and national standards of accounting for fixed assets, the general organizational and economic characteristics of the enterprise, the features of accounting and control of transactions with fixed assets, the analysis of the movement of fixed assets.

Author is proposed to improve the system of documentary accounting of the movement of fixed assets, including the accounting of accidents for each vehicle object, arranging the accounting of repairs, information support of stakeholders by introducing taxonomy of financial statements using XBRL technology and entering in the financial statements information on investment valuation. In order to improve the control over the movable property of PJSC NordicTrans, it is recommended to introduce an electronic tracking system for the location of route taxis. The forecast of efficiency of use of fixed assets is made.

Keywords: fixed assets, accounting, depreciation, valuation, control, passenger transportation, analysis, efficiency of use.